

IRAK KRALI FAYSAL'IN ATATÜRK'Ü ZİYARETİ VE OLUŞTURDUĞU YANKILAR

Tartık SAYGI*

Geliş Tarihi: 20.09.2017 Revize Tarihi: 15.11.2017 Kabul Tarihi: 02.12.2017

ÖZ

Yabancı liderler Atatürk gibi bir deha ile yakından tanışmak amacı ile Türkiye'ye gelmişlerdir. Atatürk bütün dünya milletleri ile olduğu gibi komşu ülkelerle de yakın ilişkiler kurmanın gereğine inanmış bir liderdir. Atatürk diğer misafirlere yaptığı gibi Irak Kralı Faysal'ı büyük bir içtenlik ve konukseverlikle karşılamıştır. Atatürk'ün uzattığı dost eli geri çevrilmemiştir. Atatürk'ün Irak Kralı'nı kabulü aynı zamanda Türk misafirperverliğinin güzel bir örneğidir. Bu ziyaret Atatürk dönemi Türk Dış Politikası'nda barışçı dış ilişkiler siyasetinin de güzel bir yansımasıdır.

Anahtar Kelimeler: Irak, Ziyaret, Uluslararası İlişkiler, Atatürk, Kral Faysal.

VISITING ATATÜRK BY KING FAISAL OF IRAQ AND ITS REFLECTIONS

ABSTRACT

Foreign leaders got to Turkey to meet a genius personality such as Atatürk. Atatürk is a leader who believed in the necessity of getting touch with neighboring countries as well as all the world. Atatürk welcomed King Faysal of Iraq with a great friendship and hospitality as he did for other guests. Friendly hand which was given by Atatürk found its response. Atatürk's greeting King Faysal of Iraq is a good model of Turkish hospitality at the same time. This visit is a great reflection of the policy of peaceful foreign relations in Turkish Foreign Policy.

Key Words: Iraq, Visit, International Relations, Atatürk, King Faysal.

GİRİŞ

Lozan Antlaşması'ndan Irak Kralı Faysal'ın Ziyareti'ne Kadar Olan Dönemdeki Türkiye-İrak İlişkileri'ni Genel Bir Değerlendirme

Millî Mücadele'den sonra başlayan Lozan Konferansı'nda Musul Sorunu¹ Türkiye ile İngiltere arasında çok önemli bir mesele olmuş (Sander, 2000: 135), Türkiye'yi oldukça uğraştırmış fakat bu sorun Türkiye'nin lehine çözülememiş ve daha sonraya bırakılmıştı. Sorunun çözümü için 19 Mayıs 1924'te toplanan Haliç

* Dr., öğretmen, MEB, Kocaeli, Derince, Necip Fazıl Anadolu Lisesi, sinansaygi@windowslive.com.

¹ Musul'un içinde bulunduğu Irak 1916 Sykes-Picot Antlaşması (Birinci Dünya Savaşı sırasında İngiltere ile Fransa arasında Ortadoğu'yu paylaşmak için yapılan bir antlaşmadır.) esas alınarak İngiltere mandasına bırakılmıştı. Bkz. (Kasalak, 2007: 188), Musul-Kerkük bölgesi zengin petrol kaynaklarına sahip olduğundan büyük devletler arasında bir çekim merkezi idi. Bkz. (Eyicil-Hamadlak, 2015: 69), Musul yüzyıllar öncesinden başlayarak sınırları içinde önemli bir Türkmen nüfusuna da sahipti. Bkz. (Kaya, 2004: 113), Musul'un içinde bulunduğu Irak Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Osmanlı Devleti'nin yıkılma süreci ile birlikte İngiltere etkisi altına girmişti. Bkz. (Erdal, 2012: 94), Musul Meselesi Türk İnkılap Tarihi'nde 8 yıl boyunca sürekli gündemde kalmıştır. Bölge çoklu etnik yapısı, jeopolitik durumu ve sahip olduğu petrol kaynakları sayesinde birçok milletin ilgisini çekmiştir. Bkz. (Kaya, 2004: 113).

Konferansı'ndan da bir sonuç çıkmayınca İngiltere Lozan Antlaşması'nın 3/2 maddesi gereğince sorunu aynı yıl Milletler Cemiyeti'ne götürdü. Milletler Cemiyeti ise Milletlerarası Daimî Adalet Divanı'nı sorunun çözümü ile ilgili olarak görevlendirdi (Harp Akademileri, 1994: 106). Milletlerarası Daimî Adalet Divanı yaptığı çalışmaların sonucunda 21 Kasım 1925 günü Lozan Antlaşması'nın 3/2 maddesine dayanarak soruna ilgili kararını verdi. Milletler Cemiyeti de 16 Aralık 1925 günü divanın aldığı kararı kabul etti.

Türkiye'nin katılmadığı bu toplantıda (Canatan, 1996: 52) Brüksel Hattı'nın (Musul'u Hakkâri'den ayıran bir yerden geçen geçici bir çizgi) kuzeyi Türkiye'ye, güneyi ise Irak'a bırakılarak Musul² Irak sınırları içinde bırakılmış oldu. Ancak, Irak 25 yıl süre ile petrol gelirlerinin %25'ini Türkiye'ye verecekti. İngiltere o sırada Doğu'da Nasturi ve Şeyh Sait Ayaklanmaları'nın³ çıkarılmasında rol üstlenerek Türkiye'yi Musul Meselesi'nde zor durumda bırakmak istemiştir (Erdal, 2012: 95-97). Türkiye her ne kadar karşı çıksa da o zamanki şartları, ekonomik ve sosyal durumu nedeniyle antlaşmayı kabul etmek zorunda kalmıştır (Kasalak, 2007: 195). Atatürk Musul Sorunu'nun bir çözüme kavuşturulması için yakın olarak alakadar olmuştur (Kemal, 2007: 643). Bu şekilde, Türkiye ile İngiltere ve Irak arasında 5 Haziran 1926 günü imzalanan Ankara Antlaşması ile Brüksel Hattı Türkiye-Irak sınırı olarak saptanmış, sınır bölgesinin güvenliğini sağlayacak önlemler belirlenmesi neticesinde (Tuncer, 2008: 122) çatışma dönemi geride bırakılmıştır (Harp Akademileri, 1994: 107).

Türkiye-Irak ilişkileri 1926'da Ankara'da Ankara Antlaşması ile resmen başlamıştır. Antlaşma ile Lozan'da çözümlenemeyen Musul Sorunu kesin olarak halledilmiş ve iki ülke arasındaki sınır sorunları da Ankara Antlaşması'nın 6-9. maddeleri ile bir düzene kavuşturulmuştur (Balkaya, 2015: 570) O tarihten sonra Türkiye Musul üzerinde herhangi bir hak iddia etmediği için barışçı olarak yoluna devam etmiştir. İngiltere, Irak ile Türkiye arasındaki Musul Sorunu'nun çözülmesinde oldukça gayret göstermiştir (Eyicil-Hamadlak, 2015: 77; Tuncer, 2008: 122).

Buna rağmen Irak'ın İngiltere mandasında olması sebebi ile Atatürk Irak ile ilişkilerde mesafeli bir tutum izlemiştir. Atatürk 1927 yılının 21 Ekim günü Kral Faysal'a bir telgraf göndererek Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı'na ikinci defa seçilmesini haber vermiştir. Kral Faysal 1929 yılında Atatürk'e Cumhuriyetin kuruluşu dolayısı ile bir tebrik telgrafi çekmiştir. Telgrafta Faysal, Atatürk'e ve Türk Milleti'ne kalbi tebriklerini ifade etmiştir. Atatürk bu tebrik telgrafına 4 Kasım 1929 yılında teşekkür ederek cevap vermiştir. 1930 yılında da Kral Faysal tarafından Cumhuriyetin kuruluşu tebrik edilmiş, Atatürk tarafından bir cevap telgrafi gönderilmiştir (Şimsir, 2001: 243-246).

² Misak-ı Milli'ye göre Musul Türk sınırları içerisinde idi. Bkz. (Kasalak, 2007: 191; Yılmaz, 2006: 41), Misak-ı Milli Lozan Antlaşması'nda ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda önemli bir yer işgal etmiştir. Bkz. (Demir, 2011: 696).

³ 1925 yılındaki Şehy Sait Ayaklanması nedeni ile o sırada Türkiye iç işleri ile daha fazla uğraşmak zorunda kalmış, hükümet değişikliği olmuş, olağanüstü hal ilan edilmiş ve Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nda bazı değişiklikler yapılmak zorunda kalmıştır. Bkz. (Erdal, 2012: 98), Bu ayaklanma yüzünden bütçe ilk iki yıl açık vermiştir. Bkz. (Yalçın, 2010: 319).

Irak Kralı Faysal, 1931 yılından önce Türkiye'yi ziyaret etmek istediye de bu Atatürk tarafından kabul görmemiştir. Ancak 30 Haziran 1930'da İngiltere ile Irak arasında bir antlaşma imzalanarak Irak'ın özerklik kazanması ve bu esnada dünyada meydana gelen gelişmeler Türkiye ile Irak ilişkilerini arttırma eğilimi yapmıştır ve iki ülke arasında dostane ilişkilerin meydana getirilmesine ortam hazırlamıştır (Okur, 2004: 84; Gönlübol-Sar, 1997: 91).

Bu makale ile Türkiye ile Irak ilişkileri tekrar ele alınarak bir değerlendirme yapılarak iki ülke arasındaki ilişkilere yeni bir bakış açısı kazandırılmak istenmiştir. Bu amaçla yazıda bu konuda yapılmış önceki araştırmalardan, kitaplardan, gazetelerden ve meclis zabıtlarından yararlanılmıştır. Bu yazı ile kralın ziyaretini tekrar ele alarak Türk İnkılap Tarihi'ne bir ışık tutulması amaçlanmaktadır.

1- IRAK KRALI FAYSAL'IN TÜRKİYE ZİYARETİ İÇİN YAPILAN HAZIRLIKLAR

Irak Kralı Faysal 1931 yılı temmuz ayında Türkiye'ye gelmeden önce kendisini karşılama ve ağırlama için birtakım hazırlıklar yapılmıştır. Bu hazırlıklar dolayısıyla Atatürk'ün emriyle kendisi için Halep'te özel bir tren tahsis edilmiştir (BCA 030102587407, 18.7.1931). Irak Kralı'nın ve yanında bulunan Irak Başvekilinin Halep'ten Adana'ya ve Ankara'ya gelmesi ve oradan da İstanbul'a yolculuk etmesi planlanmaktadır (BCA 030101527614, 18.7.1931).

Irak Kralı Faysal 4 Temmuz 1931 Cumartesi günü Bağdat'tan uçakla Müslüme kentine (Halep'in kuzeyinde bir yer) gelecektir (Cumhuriyet, 1.7.1931: 1). Orada Kralı karşılamak için Atatürk'ün gönderdiği içinde servis vagonları ve bir büfe bulunan Cumhurbaşkanlığı Treni 2 Temmuz günü Haydarpaşa'dan hareket etmiştir (Akşam, 3.7.1931: 2). Trende Türkiye'nin Irak elçisi Naci Şevket Bey de bulunmaktadır. Kral Faysal'ı Türkiye adına sınırda karşılayacak olan Dışişleri Bakanlığı Karşılama Genel Müdür Yardımcısı Kadri Rıza, Cumhurbaşkanlığı yaverlerinden Naşit, Dışişleri Bakanlığı Özel Kalem Müdürü Münir Beyler trene Eskişehir'de binecekler ve Müslüme'ye kadar gideceklerdir (Vakit, 2.7.1931: 3). Trenin 4 Temmuz'da Halep'e ulaşması planlanmaktadır (Şimşir, 2001: 253). Orada Kral Faysal'ın kendisini bekleyen özel trene binerek Ankara'ya hareket etmesi planlanmaktadır. Bu durumu ve İçişleri ve Milli Savunma Bakanlıkları'nın yapması gerekenleri Dışişleri Bakanlığı İçişleri ve Milli Savunma Bakanlıkları'na acele kaydıyla gönderdiği yazıda bildirmiştir. (Şimşir, 2001: 261)⁴ Irak Kralı'nı Müslüme'de Karşılama Müdür Yardımcısı Kadri Bey, Cumhurbaşkanlığı Yaverlerinden Naşit Bey, Dışişleri Özel Kalem Temsilcisi Münir Bey karşılayacaktır. Kral Faysal Türkiye sınırına vardığında Vali tarafından kendisine hoş geldiniz denecektir. Kral Faysal'ı Ankara'da karşılayacaklar arasında bulunan Irak Başbakanı Nuri Paşa 4 Temmuz sabahı Semplon Ekspresi ile İsviçre'den İstanbul'a gelmiş, aynı gün öğleden sonra trenle Ankara'ya hareket etmiştir (Vakit, 5.7.1931: 1; Cumhuriyet, 5.7.1931: 1). Nuri Paşa kendisini izleyen gazetecilere her iki ülkenin ilişkilerinin son derece samimi ve dostane olduğunu, Irak'ın genel

⁴ Türk Dışişleri Bakanlığı Gümrükler Genel Müdürlüğü ve Devlet Demiryolları Genel Müdürlüğü'ne ve Sağlık Bakanlığı'na da birer yazı yazarak kralın seyahati hakkında yapılması gerekenleri bildirmiştir. Bkz. (Şimşir, 2001: 262).

durumunun gayet iyi olduğunu ifade etmiştir (Akşam, 5.7.1931: 1). Nuri Paşa'ya Irak milletvekillerinden Süleyman Bey eşlik etmektedir (Vakit, 5.7.1931: 1).

Kral Faysal'ın Ankara'da resmi törenle karşılanması programında özel trenin 6 Temmuz 1931 Perşembe günü Ankara İstasyonu'na varması planlanmaktadır. İstasyonda kendisini Cumhurbaşkanı Atatürk, Meclis Başkanı, Başbakan İsmet İnönü, İçişleri ve Dışişleri Bakanları karşılayacaktır. Törende bando her iki ülkenin resmî marşlarını çalacaktır. Karşılama 21 pare top atışı yapılacaktır (Vakit, 5.7.1931: 1). İstasyon her iki ülkenin bayrakları ile süslenmiştir. Kral Faysal istasyon dışında Cumhurbaşkanlığı Muhafız Alayı süvarileri tarafından selamlanacaktır.

Hazırlanan karşılama planına göre, Atatürk ile Kral Faysal otomobil ile Ankara Palas'a gidecekler, orada bir süre kalıp dinleneceklerdir. Kral Faysal'ın orada bazı ziyaretçilerle görüşmesi daha sonra saat 4'te Çankaya'da Atatürk'ü ziyareti program dahilindedir. Atatürk perşembe akşamı Irak Kralı'nın şerefine devlet konukevi olan Ankara Palas'ta yemek ve kokteyl verecektir (Akşam, 5.7.1931: 1). Fakat Irak Kraliçesi Türkiye'ye gelmediğinden yemekte hanımlar yer almayacaktır. Başbakan İsmet İnönü 'nün de 7 Temmuz Cuma günü Ankara Palas'ta Kral Faysal onuruna bir yemek vermesi planlanmaktadır. Aynı akşam Irak Elçiliği'nde de Kral Faysal için bir yemek ve kokteyl gerçekleştirilecektir. 8 Temmuz günü ise Dışişleri Bakanı köşkünde misafirler için bir öğle yemeği düzenlenecektir. 8 Temmuz Cumartesi günü akşamı ise Kral Faysal ve beraberindekilerin Ankara'dan ayrılmaları planlanmaktadır. Kral Faysal İstanbul yolu ile Avrupa'ya hareket edecektir (Vakit, 2.7.1931: 2). Irak Kralı'nın yanında Irak Başbakanı Fevzi Paşa ile Maliye Bakanı yer almaktadır (Akşam, 2.7.1931: 2).

2- IRAK KRALI FAYSAL'IN ATATÜRK'Ü ZİYARETİ

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılan devletler içinde Irak ilk bağımsızlığını sağlayan devlet olmuştur. Irak Kralı Faysal ülkesinin bağımsızlığını 1930 yılında sağladıktan sonra⁵ ilk olarak Türkiye'ye bir ziyaret gerçekleştirmek istemiştir (Akşam, 10.7.1931: 1). Ve Türkiye ile yakın ilişkiler kurmak istemiştir (Yalçın, 2010: 320).

Kral Faysal Türkiye'de eğitim gördüğü için Atatürk'e karşı hayranlığını her fırsatta açıklamıştır.⁶ Büyük adamların sözlerinde, yazılarında, eserlerinde, her şeylerinde sınırsız bir güzellik ve büyüklük olduğunu belirtmiştir. 1927'de Londra'da bulunduğu sırada kaldığı otele Türk büyükelçisini davet etmiş ve Türkiye'deki

⁵ İngiltere ile Irak arasında 30 Haziran 1930'da imzalanan antlaşma ile Irak'a özerklik verilmiştir. Bkz. (Gönlübol-Sar, 1982: 95)

⁶ Kral Faysal ve ailesi Türkiye ve Atatürk'e olan sevgilerini ve Atatürk'ü ziyaret etme isteklerini her fırsatta Bağdat'taki Türk büyükelçisine iletmışlerdir. Bkz. (Balkaya, 2015: 571), Türkiye'nin yeni Bağdat Büyükelçisi Tahir Lütfi Bey şerefine Irak Kralı tarafından sarayda verilen bir davette Kral, Türkiye ile Irak'ın bir aile olduklarını belirtmiş ve Cumhurbaşkanı Atatürk ve hükümetinin Irak hakkındaki dostluk siyasetinin gerek kendisinin gerekse Iraklıların kalplerinde samimi dostluk ve güven duygularını pekiştirdiğini, dolayısıyla kendilerinin güney sınırını yok bildiklerini bizim de yok bilmemiz gerektiğini ifade etmiştir. Bkz. (BCA 0301025873818, 17.2.1930), Kral Faysal Türkiye'de öğrenim gördüğü ve gençliğinin ilk zamanlarını Adalar ve Boğaziçi'nde geçirdiği için bir Türk kadar iyi Türkçe konuşmaktadır. Bkz. (Akşam, 5.7.1931: 1; Cumhuriyet, 5.7.1931: 6), Kral Faysal'ın bir tek oğlu vardır ve ismi de babasının Atatürk'e olan hayranlığından dolayı Gazi'dir. Bkz. (Balkaya, 2015: 573)

değişmeleri ve ilerlemeleri yakından takip ettiğini belirtmiştir. “*Iraklılar ve ben Türkiye’deki terakkiyat ve inkılabatı fevkalade takdir ve takip etmekteyiz. Gazi Paşa hazretlerinin muvaffakiyatına engel olmamak ve dehasına hürmet etmemek kabil değildir. İtiraf ederim ki ben harekâtı milliyenin bidayetinde, bu kadar parlak neticelere varacağınızı ümit etmiyordum. Terakkiyatınızı hayret ve memnuniyetle müşahede ediyoruz. Bütün Asyaî milletlere nümune-i intisal olacağınız şüphesizdir. Maalesef Irak’taki ahali çok cahil olduğu için biz şimdilik bir şey yapamıyoruz. Fakat dilhahumuz eserinize tabiiyettir.*” (Balkaya, 2015: 572).

1930 yılında Türkiye’nin yeni Bağdat Büyükelçisi Ankara’ya gönderdiği 15.12.1930 tarihli yazısında kendisinin gerek Kral ile gerekse Kralın ailesi ile gerçekleşen mülakatlarında Türkiye’ye gitme isteğini kuvvetli bir şekilde kendisine ilettiklerini, kendisinin de bu durumu yani Kralın Türkiye’yi ziyaret etme konusunda nasıl davranması gerektiği hususunu Dışişleri’ne sormuştur. Türk Dışişleri Bakanlığı cevap yazısında, bu ziyaretin Türkiye’nin isteği gibi gösterilmemesini ancak Kral Türkiye’ye gelmek istediğini şahsen belirtirse bunun olumlu karşılanacağı bilgisini vermiştir (Balkaya, 2015: 572). Daha sonra Kral Faysal 1931 yılında mayıs ayında görüştüğü, Türkiye’nin Bağdat Büyükelçisi’ne aynı sene içinde Türkiye’ye gelip Kuzey Irak’taki Barzani aşiretinden duyduğu sıkıntıları görüşmek (Bıyıklı, 2011: 94), Atatürk’ün elini öpmek ve ona karşı olan derin saygısını sunmak istediğini belirtmiştir. Cumhurbaşkanı Atatürk’ün bu ziyaretten memnuniyet duyacağını Kral Faysal’a aktarılması ile 1931 yılı temmuz ayında ziyaretin gerçekleşmesi kesinleşmiştir (Balkaya, 2015: 572; Şimşir, 2001: 252).

Irak Kralı Faysal Türkiye’ye gitmek amacı ile 4 Temmuz 1931 günü Bağdat’ta başladığı yolculuğunda 6 Temmuz 1931 günü Ankara İstasyonu’na trenle ulaşmıştır (Kocatürk, 1973: 336; Sözer, 1998: 196; Cumhuriyet, 28.6.1931: 4). İstasyon her iki ülkenin bayrakları ile süslenmiştir. Türk halkı ve askerler İstasyondan Ankara Palas’a kadar Cumhurbaşkanı Atatürk ve Kral Faysal’ı yakından görebilmek için yerlerini almışlardır (Vakit, 7.7.1931:1). Kral Faysal’ın içinde bulunduğu tren gara giriş yapınca askeri bando Irak marşını çalmaya başlamıştır. Kral Faysal trenden iner inmez Atatürk ile karşılıklı selamlaşmış ve Atatürk’ün elini sıkmıştır. Atatürk ilk önce TBMM Başkanı Kazım Paşa’yı daha sonra Başbakan İsmet Paşa’yı ve diğer ilgilileri Kral Faysal’a takdim etmiştir. Faysal da kendi heyetini Atatürk’le tanıştırmıştır (Akşam, 8.7.1931: 1). Bu sırada 21 parça top atışında bulunulmuştur. Daha sonra istasyonda bulunan Cumhurbaşkanlığı Muhafız Alayı Mızraklı Süvarileri yolda bulunan piyade kıtasının arasından üstü açık bir otomobil ile Ankara Palas’a ulaşmıştır. Cumhurbaşkanı Atatürk Kral Faysal’la Ankara Palas’a gelmiş, orada bir süre dinlenmiş ve ayrılmıştır. Atatürk ayrılırken Kral Faysal kendisini otelin kapısına kadar yolcu etmiştir. Kral Faysal öğle yemeğini Irak Elçiliği’nde yemiştir. Aynı gün saat 4’te Kral Faysal Çankaya’ya giderek Atatürk ile görüşme yapmıştır. Bu görüşmede Irak Başbakanı Nuri Paşa ve Türkiye Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras da yer almıştır. Akşam saat 8.30’da Atatürk, Ankara Palas’ta Kral Faysal için bir yemek vermiştir (Kocatürk, 1973: 336; Sözer, 1998: 196). Yemekte Kral Faysal’ın yanında Irak Başbakanı Nuri Paşa, Irak Büyükelçisi ve diğer Iraklı bürokratlar, Atatürk’ün yanında da Kazım ve İsmet Paşalar, Bakanlar Kurulu üyeleri, Parti Genel Sekreteri Recep Bey, TBMM Başkan Vekillerinden Vasıf ve

Saffet Beyler, Türkiye'nin Bağdat Elçisi Tahir Bey ve Türkiye ile Irak Dışişleri Bakanlıkları personeli katılmışlardır. Yemekte Atatürk ile Kral Faysal içten nutuklar söyleyerek Türkiye ile Irak dostluğundan ve iki ülkenin barış ve ilerlemeye ilişkin politikalarından bahsetmişlerdir (Akşam, 8.7.1931: 2; Şimşir, 2001: 265-266). Yemek sırasında Kral Faysal Atatürk'ü Irak'a davet etmiştir. Atatürk de bu davete kibarca karşılık vermiştir. Yemekte Atatürk ile Kral Faysal arasında ilginç diyaloglar yaşanmıştır. Kral Faysal Ankara'yı çok beğendiğinden: “Artık kışı Bağdat'ta, yazı Ankara'da geçiririz.” demiştir. Atatürk bu cümleyi “Ankara'da ve İstanbul'da...” diyerek tamamlamıştır (Vakit, 8.7.1931: 1).

Irak Kralı Faysal 7 Temmuz gününü Ankara gezisine ayırmıştır. Kral Faysal sabahleyin önce Hacı Bayram Camii'ne gitmiş, daha sonra Ankara Kalesi'ni ve Türk Ocağı'nı ziyaret etmiştir. Öğleden sonra saat 15.30'da TBMM'ye giderek oradaki görüşmeleri bir saat kadar izlemiştir. Kral Faysal'a TBMM'de Irak Başbakanı ile TBMM Başkan Vekili Vasıf Bey eşlik etmiştir⁷ (Vakit, 8.7.1931: 1). Atatürk daha sonra misafiri Kral Faysal'ı Ankara'da Gazi Çiftliği'nde ağırlamıştır. Aynı gün misafir şerefine Marmara Köşkü'nde bir çay ziyafeti yapılmıştır (Sözer, 1998: 197). Bu ziyafette TBMM Başkanı Kazım Özalp, Başbakan İsmet İnönü, Genel Katip Tefik Bıyıklıoğlu, Başyaver ve Bakanlar hazır bulunmuşlardır. Ziyafet çok samimi bir hava içinde gerçekleşmiştir (Granda, 2007: 287)⁸. Ankara'da Irak ile Türkiye heyetleri arasında görüşmeler de yapılmış, Irak Başbakanı ve Maliye Bakanı ile Türk yetkililer arasındaki görüşmelerde Türkiye ile Irak arasında ticaret ve ikamet antlaşması imzalanması için hemen müzakerelere girişilmesi hususunda görüş birliği meydana gelmiştir.

Kral Faysal 8 Temmuz günü öğleyin Dışişleri Bakanı Tefik Rüşü Bey'in konuğu olmuştur. Kral Faysal şerefine Hariciye Köşkünde bir öğle yemeği verilmiştir. Yemekte misafirlerle birlikte Başbakan İsmet Paşa, TBMM Başkanı Kazım Paşa, Adliye ve Dışişleri Bakanları, Halk Fırkası Genel Sekreteri Recep Bey, Dışişleri Komisyonu Başkanı Saffet Bey, Irak Elçilik mensupları ve Dışişleri Bakanlığı müdürleri yer almışlardır. Kral Faysal Ankara'da son olarak saat 17.00'de Ankara Palas'ı ziyaret ederek terasta çay içmiştir (Vakit, 9.7.1931: 1). Irak Kralı'nın 8 Temmuz'da Ankara seyahati sona erdiği zaman⁹ Atatürk, saat 19.00'da Kral Faysal'ı Ankara İstasyonu'na bizzat gelerek İstanbul'a uğurlamıştır. Uğurlamada Cumhurbaşkanı Atatürk'ün yanında TBMM Başkanı, Başbakan, İçişleri ve Dışişleri Bakanları ve diğer erkan bulunmuştur. Atatürk ve beraberindekiler tren hareket ettikten sonra Ankara İstasyonu'nda muhafız kıtasının geçit törenini izlemişler, tören bittikten sonra Atatürk özel otomobiline binerek Orman Çiftliği'ne gitmiştir (Akşam, 10.7.1931: 2).

Irak Kralı Faysal 9 Temmuz sabahı saat 9.20'de Atatürk'ün özel treni ile İstanbul'a ulaşmış ve Haydarpaşa İstasyonu'nda özel törenle karşılanmıştır (Vakit, 10.7.1931:

⁷ Kral Faysal TBMM'de locaya geçerek Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun değişikliği için yapılan müzakereleri izlemiştir. Bkz. (Vakit, 8.7.1931: 1).

⁸ Atatürk'ün uşağı Cemal Granda'nın anlattıklarına göre Kral Faysal, akşamları birkaç kadeh viski ya da kokteyl içermiş. Özel hayatı çok sakinmiş. Kendi halinde bir adammış. Kibar tavırlıymış. Yemek yemeğe düşünmüştü, örneğin Afgan Kralı gibi pilava merakı yokmuş. Bkz. (Granda, 2007: 287).

⁹ Kral Faysal, Ankara'dan ayrılacağı son gün Ankara fakirlerine dağıtılmak üzere Ankara Belediyesi'ne 2000 lira göndermiştir. Bkz. (Hakimiyet-i Milliye, 15.7.1931: 3).

1; Cumhuriyet, 10.7.1931: 1). Kral Faysal'ın yanında bulunan Irak Başbakanı Nuri Paşa, Maliye Bakanı Rüstem Bey Haydar, Başmabeynci Saffet Paşa, Irak Milletvekilleri Fettah Bey, Başyaver Tahsin Bey, Türkiye'nin Bağdat Elçisi Tahir Lütfi Bey ve eşleri ile Cumhurbaşkanlığı Yaveri Naşit ve Dışişleri Özel Kalemi'nden Münir Beyler Krala eşlik etmiştir. Kral Faysal'ı istasyonda karşılamada bir tabur asker, polis ve belediye zabıtalı da yerlerini almıştır. İstasyonun girişinden Haydarpaşa Rıhtımı'na kadar halılar serilmiştir (Akşam, 10.7.1931: 1). Tren istasyonda durduğu zaman Vali Muhittin Bey ve Kolordu Kumandanı Şükrü Naili Paşa trene binerek Krala şehre hoş geldiniz demiştir. Kral Faysal trenden inerken bando Irak milli marşını çalmıştır. Faysal kendisini karşılayan askerleri ve halkı selamlamış ve Haydarpaşa Rıhtımı'na inmiştir. Rıhtımda Şükrü Naili Paşa'ya dönerek *“Sizinle tanıştığuma çok memnun oldum”* demiştir. Daha sonra İstanbul Valisi Muhittin Bey'e hitap ederek *“Çok memnun oldum. Askerleri çok gürbüz ve muntazam buldum. İstanbul'unuz da çok güzel. Halkın hakkımda gösterdiği muhabbetten de çok müteşekkirim.”* ifadelerini kullanmıştır. Ve maiyetindekiler ve Türk karşılayıcılarla beraber kendisini rıhtımda beklemekte olan Söğütlü yatına binmiştir (Akşam, 10.7.1931: 1; Vakit, 10.7.1931: 1). Söğütlü yatı Haydarpaşa'dan ayrıldıktan saat 10.00'da Dolmabahçe Sarayı rıhtımına gelmiştir. Kral Faysal'ı burada Milli Saraylar Müdürü Sezai Bey karşılamıştır. Kral Faysal sarayın bahçesinde ilerlerken fotoğrafçılar Kralın fotoğraflarını çekmişlerdir. Kral Faysal sarayın üst kattaki salonunda bir süre dinlenmiş, kendisine sigara ve kahve ikram edilmiştir. Daha sonra Kral Faysal'a kendi isteği üzerine sarayın içi gezdirilmiştir. Kral Faysal öğle yemeğini sarayda yedikten ve bir süre dinlendikten sonra saat 15.00'de beraberindekilerle beraber otomobillere binerek Evkaf Müzesi'ni, Topkapı Sarayı'nı ve Eski Eserler Müzesi'ni ziyaret etmiş, daha sonra Beyoğlu yolu ile Gazhane'den geçerek saat 18.00'de Dolmabahçe Sarayı'na geri dönmüştür. Irak Kralı Faysal'ın İstanbul'u ziyareti özel mahiyette olduğundan kendisi için herhangi bir program oluşturulmamıştır. Irak Başbakanı Nuri Sait Paşa gazetecilere Kral Faysal'ın çok memnun olduğu açıklamasını yapmıştır (Vakit, 10.7.1931: 2).

Irak Kralı Faysal 10 Temmuz günü sabah otomobil ile Boğaz kıyısında bir gezinti yapmıştır. Kral bu gezinti sırasında Boğazda oturan akrabalarını ziyaret etmiş,¹⁰ daha sonra kaldığı Dolmabahçe Sarayı'na geri dönmüştür. Öğle yemeğini sarayda yedikten sonra Kral Faysal saat 16.00'da sarayın rıhtımına yanaşan Ertuğrul yatı ile bir gezinti yaparak Yalova'ya gitmiştir. Kral Faysal'a Yalova gezisinde Irak Maliye Bakanı Rüstem Bey, Baş mabeynci Rüstem Paşa, Irak Elçisi Naci Şevket Bey ve eşi, Bağdat Elçisi Tahir Lütfi Bey ile eşi refakat etmiştir (Cumhuriyet, 11.7.1931: 2). Faysal, geceyi Atatürk'ün Yalova'ya geldiği zaman kaldığı Gazi Köşkü'nde geçirmiştir (Vakit, 11.7.1931: 1; Cumhuriyet, 11.7.1931: 1). İkameti esnasında Termal'e giderek kaplıcada banyo yapmış, bundan çok memnun kalmıştır (Cumhuriyet, 12.7.1931: 3). 11 Temmuz'da öğleden sonra ise Ertuğrul yatı ile İstanbul'a geri dönmüştür (Akşam, 12.7.1931: 1). Faysal aynı gün İstanbul'da çeşitli yerleri gezmiştir. 12 Temmuz günü Kral Faysal öğleye kadar sarayda dinlenmiş, öğleden sonra beraberindekilerle gezinti için Kilyos'a gitmiştir. Kral Faysal Kilyos'ta kale harabelerini ziyaret etmiş ve burada bir süre denizi

¹⁰ Kral Faysal Boğazda Baltalimanı'nda oturan akrabası Nuri Bey'i ve Emirgan'da oturan amcası Abdullah Paşa'yı ziyaret etmiştir. Bkz. (Cumhuriyet, 11.7.1931: 1)

seyretmiştir (Vakit, 13.7.1931: 1). Aynı günün akşamı İngiltere Elçiliği'nde Irak Kralı Faysal için bir ziyafet verilmiştir. Kral Faysal bu yemeğe katılmıştır.

13 Temmuz günü Kral Faysal bulunduğu Dolmabahçe Sarayı'nda bazı özel misafirleri ile görüşmüş ve akrabalarından bazılarını kabul etmiştir. Öğleden sonra Beyoğlu 5. Noteri Kralın isteği ile saraya gelmiş, Kral, Türkiye ve Yunanistan'da bulunan bazı mallarını 2 kız kardeşi 1 erkek kardeşine bırakmıştır (Hakimiyet-i Milliye, 15.7.1931: 3). Bu işleri kendisi için Noter Bey halletmiştir.¹¹ İş bittikten sonra Kral Faysal Yeniköy'deki Mısır Elçiliği'nde kendisi için verilen yemeğe katılmıştır (Akşam, 13.7.1931: 1). Yemekten sonra Kral Faysal İstanbul'daki gezintilerine devam ederek saat 15.30'da maiyetindekilerle beraber Dolmabahçe Sarayı'ndan Ankara motoruna binerek deniz yolu ile Florya'ya gitmiş ve orada bir süre dinlenmiştir. Daha sonra yine deniz yolu ile Sarıyer'de Çırcır Suyu'na giderek orayı ziyaret etmiş ve orada bir süre dinlenmiştir. Akşam yemeğini Tarabya'da bulunan Tokatlıyan Otelinde yedikten sonra gece Söğütlü yatı ile Dolmabahçe Sarayı'na geri dönmüştür (Akşam, 14.7.1931: 2; Hakimiyet-i Milliye, 15.7.1931: 3).

Irak Kralı Faysal, İstanbul'da 6 gün misafir olduktan sonra 14 Temmuz'da saat 12.50'de maiyetindekilerle birlikte Avrupa'ya doğru gitmek üzere İstanbul'dan ayrılmıştır (Şimşir, 2001: 271; Hakimiyet-i Milliye, 16.7.1931: 1). Irak Kralı Faysal ayrılırken gazetecilere açıklama yaparak Türkiye'de iyi karşılanmasından duyduğu memnuniyeti belirterek Türkiye'nin kaydettiği ilerlemenin diğer milletler için bir örnek olduğunu ve bu ilerlemenin Atatürk'ün dehası sayesinde gerçekleştiğini söylemiştir (Akşam, 16.7.1931: 1; Yeni Adana, 17.7.1931: 2; Vakit, 15.7.1931: 6). Irak Kralı Faysal ayrılırken İstanbul fakirlerine verilmek üzere Belediyeye 1000 lira göndermiştir. Belediye bu parayı Darülaceze'ye vermediği uygun görmüştür (Cumhuriyet, 17.7.1931: 2).

Kral Faysal İstanbul'dan ayrıldıktan sonra Alpulu'da bulunan şeker fabrikasına uğrayıp orada birkaç saat kalarak incelemeler yapmıştır ve fabrika hakkında takdirlerini belirtmiştir. İncelemeden sonra Şark Demiryolları İdaresi'nin Semplon Ekspresi'ne ilave ettiği özel bir vagonla saat 22.00'de Avrupa'ya doğru yola çıkmıştır¹² (Akşam, 14.7.1931: 2 ; Hakimiyet-i Milliye, 15.7.1931: 3). Hükümet temsilcileri Kral Faysal'ı ülke sınırına kadar uğurlamışlardır (Hakimiyet-i Milliye, 16.7.1931: 1).

Irak Kralı Faysal Türk sınırından ayrılırken Karaağaç'tan 15 Temmuz 1931'de Cumhurbaşkanı Atatürk'e ziyaret dolayısı ile teşekkürlerini belirten bir telgraf çekmiştir: "*Sevgili Türkiye'den ayrılırken en evvel Zat-ı Riyasetpenahilerine kalbi teşekkürlerimi takdim etmek isterim. Büyük himmetinizle güzel lakabına kesbi istihkak eyleyen Ankara'da ve Türkiye'nin diğer yerlerinde gerek Zatı Devletlerinden gerekse Cumhuriyet Hükümet erkanından ve sair efradı milletten*

¹¹ Kral Faysal'ın kız kardeşlerinin isimleri Şerife Fatma ve Şerife Sare, erkek kardeşinin ismi ise Şerif Zeyd'tir. Bkz. (Hakimiyet-i Milliye, 15.7.1931: 3), Kral Faysal'ın kardeşlerine bıraktığı emlak 40 parça kadardır. Bunlar arasında bulunan İstanbul'daki emlakının değeri 250 bin lira kadardır. Bkz. (Akşam, 14.7.1931: 2).

¹² Faysal Avrupa'da önce Viyana'da bir süre kalıp daha sonra Bern'e geçip kendisini tedavi ettirecektir. Daha sonra Fransa'nın bazı şehirlerini dolaşıp uçakla Irak'a geri dönecektir. Bkz. (Akşam, 14.7.1931: 2), Kral Faysal'ın Eylül'de Irak'ta olması tahmin edilmektedir. Bkz. (Hakimiyet-i Milliye, 15.7.1931: 3).

gördüğüm hüsnü kabul ve misafirperverlik iki millet arasındaki samimi muhabbete bir delil olarak kalbimde sevimli ve unutulmaz hatıralar bırakmıştır. Zati Riyasetpenahilerinin şahsi saadeti ve Türk Milleti necibesinin refah ve tealisi için temenniyatının kabulünü rica ederim.” (Hakimiyet-i Milliye, 16.7.1931: 3; Yeni Adana, 17.7.1931: 2; Cumhuriyet, 16.7.1931: 3).

Kral Faysal ile birlikte Ankara'ya gelmiş olan Irak Başbakanı Nuri Sait Paşa da Türkiye'den ayrılırken Adana'dan, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Tevfik Beye (Bıyıklıoğlu) şu telgrafi göndermiştir: “*Sevgili Türkiye'yi terk ederken kalbimde silinmez izler bırakan bu meymenetli ziyaret esnasında bizi garik-i lütufları kılan Büyük Gazi'ye tazimlerimin takdimine tavassut buyurmanızı rica ederim*” (Şimşir, 2001: 270).

3- IRAK KRALI FAYSAL'IN ATATÜRK'Ü ZİYARETİ'NİN OLUŞTURDUĞU YANKILAR

Irak Kralı Faysal'ın 6-14 Temmuz 1931 tarihlerinde Ankara'ya gelip Atatürk ile görüşmesi (Mango, 2004: 488) ve daha sonra İstanbul'u ziyaret etmesi Türkiye-Irak ilişkilerinde olumlu bir hava estirmiştir (Okur, 2004: 84)¹³ ve pozitif yankıların oluşmasına sebep olmuştur.

Kral Faysal'ın Atatürk'ü ziyareti esnasında 8 Temmuz 1931'de Türkiye-Irak Resmi Tebliği yayınlanmıştır. Tebliğde şunlara değinilmiştir: “*Irak Kralı Hazretlerinin Ankara'ya şereflendiren ziyaretleri esnasında Türkiye Reisicumhuru Hazretleri ile aralarında müteaddit ve çok samimi mülakatlar olmuştur. Irak Reisi Vüzerası Nuri Sait Paşa Hazretleri ile Maliye Veziri Rüstem Haydar Beyefendi de Ankara'ya teşrif etmişlerdir. Bu iki Irak Devlet recülü ile Başvekil İsmet Paşa Hazretleri ve Hariciye Vekili Tevfik Rüşti, Dahiliye Vekili Şükrü Kaya ve İktisat Vekili Mustafa Şeref Beyefendiler arasında vuku bulan temas ve mülakatlarda iki memleketin iktisadi münasebetleri ve tarafeyn tebaasının diğerinin ülkesinde ikamet şeraiti hakkında fikir teatisi yapılmış, Türkiye ile Irak arasında İkamet ve Ticaret mukavelenamesi akdi için hemen müzakerelere girişilmesi hususunda ittifak hasıl olmuştur. Hududun emniyet ve asayişini temin hususunda alınan tedbirlerin samimiyetle tatbik edildiği ve iyi neticeler verdiği iki tarafça memnuniyetle müşahede edilmiştir. Hududun iki tarafında yekdiğeri aleyhine harekete ve teşebbüse müsaade etmemek esasının dikkatle ve sebatla takibi teyid edilmiştir”* (Vakit, 9.7.1931: 7).

Türk ve Irak basını bu ziyarete yakın alaka göstermiş, her iki basında ziyaret ile ilgili makalelere ve yazılara yer verilmiştir (Balkaya, 2015: 576). İstanbul'da yayınlanan Vakit gazetesi Kral Faysal'ın Atatürk'ü ziyareti dolayısı ile ‘Kıymetli Bir Ziyaret’ başlığı altında bir yazı kaleme almıştır. Yazıda Kral Faysal'ın Ankara'nın misafiri olduğu belirtilerek bu ziyaretin Lozan Barışı'ndan sonra Yakın Doğu tarihinde meydana gelen büyük değişimi göstermek bakımından özel bir önemi olduğu ifade edilmiştir (Vakit, 7.7.1931: 1). İstanbul'da yayınlanan bir diğer gazete Akşam gazetesi ise ‘Türkiye-Irak’ başlığı altında bir yazı yayınlayarak Irak Kralı Faysal'ın Ankara'ya gelmiş bulunduğunu haber vererek Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılan milletler içinde ilk olarak Irak'ın bağımsızlığını kazandığını belirtmiş, Kral Faysal'ın Türkiye gezisinin özel bir önemi olduğunu

¹³ Atatürk ziyaretlerinin anısına Krala ve ailesine resimler hediye etmiştir. Bkz. (Okur, 2004: 84).

yazmıştır (Akşam, 10.7.1931: 1). Adana’da yayınlanmakta olan Yeni Adana gazetesi de Kral Faysal’ın Avrupa gezisine çıktığından bahsederek Faysal’ın bu gezisini Türkiye yolu ile yapacağını ve Ankara’ya da uğrayacağını haber vermiştir (Yeni Adana, 9.6.1931: 2). Irak Kralı Faysal’ın Türkiye gezisine değinen gazetelerden biri de Cumhuriyet gazetesidir. Gazetede Kral Faysal’ın Temmuz’un ilk haftasında Ankara’ya gelerek Atatürk’ün misafiri olacağı ve üç gün Ankara’da kalacağı duyurulmuştur (Cumhuriyet, 25.6.1931: 1). T.C. Bağdat Büyükelçiliği, Irak Kralı Faysal’ın Türkiye’yi ziyareti dolayısıyla Irak basınında (El-Irak, El-Alemü’l-Arabi, Sadal-Ahd gazeteleri) ve Beyrut basınında (El-Belag gazetesi) çıkan haberlerin Türkçe’ye tercümelerini T.C. Hariciye Vekaleti’ne göndermiştir. Hariciye Vekaleti de bunların birer nüshasını bilgi vermek üzere T.C. Başvekalet Müsteşarlığı’na sunmuştur (BCA 030102587407, 5.7.1931).

Irak’ta bulunan El-Alemü’l-Arabi gazetesi Irak Kralı Faysal’ın Atatürk’ü ziyareti ile ilgili olarak bir başmakale yayınlamıştır. Bu makalede gazete yeni Türkiye’nin dost ve kardeş Irak için samimi muhabbet hisleri taşıdığını yazmıştır. İki taraf arasındaki ilişkilerin seneler geçtikçe daha da arttığını ve bu ilişkilerin iki millet arasında asırlardan beri kök salmış olduğunu belirtmiştir. Ayrıca iki devlet reisinin gerçekleştirdikleri dostluk siyasetinin ve ülkelerinde yaptıkları başarılarının bu iki milleti birbirine bağlamış olduğu üzerinde durmuştur. Bu ziyaretin Türkiye ve Irak arasında ilk ziyaret olduğunu da gazete yazısında ifade ederek Kralın ziyaretinin yaklaşık üç gün süreceğini, Kralın Türkiye’den Avrupa’ya geçeceğini belirtmiş, Irak’ın iyiliğini isteyen kardeş Türkiye’ye başarı ve mutluluk dilekleri iletilmiştir (BCA 030102587407, 5.7.1931). Sedel-Aht gazetesi de Kral Faysal’ın Türkiye’yi Ziyareti başlıklı bir makale yayınlarak Kralın Türkiye’yi resmî ziyaretinin Şarkın yükselişine ve uyanıklığına işaret edeceği konusu üzerinde durmuştur. Gazetenin yazısına göre yüzyıllardır birbirlerine muhalif olarak yaşamış olan Şark milletlerinin bu durumundan garp istifade etmiştir. Bu iki milleti din, ortak çıkarlar ve komşuluk birleştirici etki yapmaktadır. Yazıda ayrıca bu ziyaretin iki milleti birbirine bağlayan bağlara kuvvetli bir şekilde etki edeceğine atıf yapılmıştır. Bir başka Irak basın yayın organı olan El-Irak gazetesi de Irak İle Komşu Türkiye Arasında Sıkı Münasebat ve Samimi Dostluk adı ile bir baş makale kaleme almıştır. Irak’ın daha önce Osmanlı İmparatorluğu’na bağlı bir memleket olarak hem acı hem tatlı devirler yaşamış olduğuna dikkat çekilen makalede Türkiye’nin Gazi sayesinde yükseldiği, Irak’ın da gerek Kral Hüseyin gerekse ondan sonra gelen Kral Faysal zamanında yükselişe geçtiği ifade edilerek inkılapçı iki dost olan Atatürk ve Kral Faysal’a selam edilmiştir (BCA 030102587407, 5.7.1931). Ziyaretle ilgili yazı kaleme alanlardan biri de Beyrut’ta çıkan El-Belag Gazetesi olmuştur. Gazete “Türkler ile Araplar Arasında Yaklaşma” başlıklı yazısında Kral Faysal’ın Türkiye’yi ziyaretinin Türkiye ve Arap memleketlerinde güzel bir etkisi olduğu gibi iki komşu memleketin siyasetinde de büyük tesiri olduğunu ifade etmiştir (Şimşir, 2001: 269). Gazetelerin kupürlerini ve tercümelerini Türkiye’nin Bağdat Büyükelçiliği bir telgraf ekinde Türk Dışişleri Bakanlığı’na iletmiştir (Şimşir, 2001: 258).

Ziyaret ile sadece Irak basını ilgilenmemiş, İngiliz basını da Kral Faysal’ın Türkiye gezisi ile yakından ilgilenmiştir. Irak Kralı Faysal Türkiye seyahati ile ilgili olarak İngiliz Times gazetesine açıklamada bulunmuş ve özetle şunları ifade etmiştir:” *Irak-Türkiye münasebatı öteden beri iyidir. Bundan sonra daha iyi olacaktır. Gazi*

Hazretleri ile Türkiye ricalinin başlıca emeli bütün cihan ile sulh ve müsalemet içinde yaşamak ve memleketin imarına çalışmaktır” (Yeni Adana, 23.7.1931: 1).

Kral Faysal Türkiye ziyaretinden sonra Paris’te bulunduğu sırada 1 Eylül 1931 günü Türkiye’nin Paris Büyükelçisi ile Paris’te yaptığı görüşmede kendisine karşı gösterilen iyi kabulden son derece memnun olduğunu, Türkiye’de yapılan ilerlemeleri çok takdir ettiğini ve iki ülke arasındaki iyi gelişmeleri arttırmak niyetinde olduğunu ifade etmiştir. Türk Büyükelçi de Kral Faysal’a Türkiye’nin Irak’a karşı aynı hislerle bağlı olduğunu söylemiştir. Bu görüşme Türkiye Büyükelçisi’nde Kral Faysal’ın Türkiye ile ilişkilerine çok önem atfettiği intibahını uyandırmıştır (BCA 0301025874014, 10.9.1931).

TBMM 1 Kasım 1931’de yeni yasama yılına Atatürk’ün mecliste yaptığı konuşma ile başlamıştır. Atatürk 1 Kasım 1931 günü TBMM’yi açış konuşmasında Türkiye’nin yakın komşuları ile samimi ilişkilerinin arttığını, Türkiye’nin uluslararası alanda her ülke ile iyi diyaloglar kurduğunu ve bunun da sonuçlarının görülmekte olduğunu söylemiştir. Ayrıca, Türkiye’nin dış politikadaki düsturunu Türkiye’nin güvenliğini sağlamak ve hiçbir ülkenin aleyhinde olmamak olarak ifade etmiştir. Atatürk, bu konuşmasında Irak Kralı Faysal’ın Türkiye’yi ziyaretine değinmiş ve bu ziyaretin Türkiye-İrak ilişkilerinde artırıcı bir etmen olduğunu belirtmiştir¹⁴ (TBMM Zabıt Ceridesi, 1.11.1931: 3-4).

SONUÇ

Irak Kralı Faysal Atatürk’e hayran bir devlet adamı olarak Türkiye’ye gelip kendisini yakından tanımak istemiştir. Bu amaçla Irak Başvekili ile beraber Türkiye’ye gelmiştir. Bu ziyaret iki devlet adamı arasındaki bir tanışma ziyaretidir. Atatürk Kral Faysal’ı ve beraberindekileri büyük bir içtenlikle karşılamış ve misafir etmiştir. Atatürk’ün misafirine verdiği önem Kral Faysal üzerinde olumlu bir etki yapmıştır ve iyi bir dostluğun oluşmasına ortam hazırlamıştır.

Bu ziyaret yeni kurulan Türkiye ile Irak arasındaki ilk ziyaret olması bakımından da önemlidir. Ziyaret ile birlikte Türkiye ile Irak arasındaki ilişkiler gelişme göstermiştir. Kralın Türkiye ziyareti Türkiye’nin başarılı dış politika işleyişinin, Atatürk’ün akılcı ve barışsever siyasetinin bir göstergesi olmuştur.

Irak Kralı Faysal gibi daha birçok yabancı devlet adamları Atatürk zamanında Türkiye’ye gelmişler, onu yakından tanıma fırsatını bulmuşlar ve kişiliğine hayranlıklarını ifade etmişlerdir. Irak Kralı Faysal’ın ziyareti de bu türden bir ziyarettir. Irak Kralı Faysal gerçekleştirdiği diğer hiçbir ziyaretin kendisini Ankara ziyareti kadar memnun etmediğini belirtmiştir. Ziyaret şüphesiz Türkiye ile Irak arasındaki ilişkilerde yükseltici, olumlu bir etki yapmıştır ve sonraki ilişkiler için örnek bir basamak teşkil etmiştir.

¹⁴ Atatürk konuşmasında şu açıklamalarda bulunmuştur: “Irak Kralı Hazretleri’nin ve kıymetli nazırlarının ziyaretleri memleketimizde pek tatlı hatıralar bıraktı. Irak’la münasebetlerimizin dürüst ve iyi komşuluk yolunda tezahüratı ve mütemadiyen inkişafı bizim ciddi arzumuzdu.” Bkz. (TBMM Zabıt Ceridesi, 1.11.1931: 3-4).

KAYNAKÇA**Kitaplar, Dergiler ve Tezler**

- “Irak-Türkiye İlişkileri”. (Çevrimiçi) <http://tr.wikipedia.org/>, Erişim Tarihi: 17 Nisan 2016.
- Balkaya, İ.S. (2015). “Irak Kralı Faysal’ın Türkiye’yi Ziyareti’nin Basındaki Yansımaları”. 567-581. (Çevrimiçi) <http://www.ayk.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 25 Ağustos 2015.
- Bıyıklı, M. (2011). Kaynakçalı Türk Dış Politikası Kronolojisi (1919-1938). İstanbul: Hiperlink Yayınları.
- Canatan, Y. (1996). Türk-İrak Münasebetleri (1926-1958). Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Matbaası.
- Demir, Ş. (2011). “Dünden Bugüne Türkiye’nin Suriye ve Ortadoğu Politikası”. Turkish Studies. S: 6-3. 691-713. (Çevrimiçi) <http://www.turkishstudies.net/>, Erişim Tarihi: 15 Haziran 2016.
- Eyicil, A. ve Hamadlak, P. (2015). “Türkiye-İrak İlişkileri’nde Musul Sorunu”. KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi. S: 2. 67-83. (Çevrimiçi) <http://sbd.ksu.edu.tr/>, Erişim Tarihi: 15 Haziran 2016.
- Gönlübol, M. ve Sar, C. (1982). Olaylarla Türk Dış Politikası. Cilt: 1. (1919-1973). Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Gönlübol, M. ve Sar, C. (1997). Atatürk ve Türkiye’nin Dış Politikası. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Granda, C. (2007). Atatürk’ün Uşağı Cemal Granda Anlatıyor. Ankara: Omay Ofset Basım Ambalaj ve Reklam Ltd.
- Harp Akademileri (1994). Türkiye-İrak İlişkilerinin Dünü, Bugünü, Yarını. İstanbul: Harp Akademileri Basımevi.
- Kasalak, K. (2007). “Irak’ta Manda Yönetiminin Kurulması Ve Atatürk Dönemi Türkiye-İrak İlişkileri”. Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi. S: 9. Şubat. 187-201. (Çevrimiçi) <http://turkoloji.cu.edu.tr/>, Erişim Tarihi: 16 Temmuz 2013.
- Kaya, Z. (2004). “Musul Meselesi’ne Genel Bir Bakış”. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. S: 8. 113-132. (Çevrimiçi) <http://sbedergi.ibu.edu.tr/>, Erişim Tarihi: 15 Haziran 2016.
- Kocatürk, U. (1973). Atatürk ve Türk Devrimi Kronolojisi 1918-1938. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Mango, A. (2004). Atatürk. London: John Murray Publishers.
- Okur, M. (2004). “Atatürk Tarafından Yabancı Devlet Başkanlarına Verilen Hediyeler”. Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi. S: 33-34. 79-88. (Çevrimiçi) <http://dergiler.ankara.edu.tr/>, Erişim Tarihi: 25 Ağustos 2015.
- Sander, O. (2000). Türkiye’nin Dış Politikası. Ankara: İmge Kitabevi.
- Sözer, V. (1998). Atatürklü Günler. İstanbul: Barajans Yayınları.
- Şimşir, B.N. (2001). Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları. Cilt: 2. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- TBMM Zabıt Ceridesi. Cilt: 4. İçtima: 1. 1 Kasım 1931. 3-4. (Çevrimiçi). <http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar>, Erişim Tarihi: 16 Temmuz 2013.
- Tuncer, H. (2008). Atatürkçü Dış Politika. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Yalçın, S. (2010). Atatürk’ün Millî Dış Siyaseti. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Yılmaz, G. (2006). Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri Programlarında Dış Politika (1920-1980). Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli. (Çevrimiçi) <http://kutuphane.Pamukkale.edu.tr/>, Erişim Tarihi: 15 Haziran 2016.

Arşiv Belgeleri

BCA, Başvekalet Muamelat Müdürlüğü, Dosya No: 17912/478, 10.9.1931, T.C. Hariciye Vekaleti'nden Başvekalet Müsteşarlığı'na Gönderilen Yazı.

BCA, Başvekalet Muamelat Müdürlüğü, Dosya No: 82011/78, 17.2.1930, T. C. Hariciye Vekaleti'nden Başvekalet Müsteşarlığı'na Gönderilen Yazı.

BCA, Başvekalet Muamelat Müdürlüğü, Dosya No: 19082/959, 5.7.1931, T. C. Hariciye Vekaleti'nden Başvekalet Müsteşarlığı'na Gönderilen Yazı.

BCA, Başvekalet Muamelat Müdürlüğü, Dosya No: 1736, 26.7.1931, T.C. Hariciye Vekaleti'nden Başvekalet Müsteşarlığı'na Gönderilen Yazı.

Gazeteler

Akşam, 2.7.1931-16.7.1931

Hakimiyet-i Milliye, 15.7.1931-16.7.1931

Vakit, 2.7.1931-19.7.1931

Cumhuriyet, 7.6.1931-19.7.1931

Yeni Adana, 9.6.1931-23.7.1931